

1.01
Prejeto 29. 4. 2008

UDK 296.1(497.4)"1867/1941"

Andrej Pančur*

Teritorialni obseg judovskih verskih občin na ozemlju sedanje Slovenije pred drugo svetovno vojno**

IZVLEČEK

Nastanek in teritorialni obseg judovskih verskih občin na ozemlju sedanje Slovenije je bil pred drugo svetovno vojno neločljivo povezan z naselitveno strukturo judovskega prebivalstva na tem ozemlju. Prve judovske verske občine so tako nastale pod okriljem Ogrske v Prekmurju (Lendava, Murska Sobota in začasno v Beltincih), kjer so se Judi začeli bolj množično naseljevati že od konca 18. stoletja. Na Kranjskem in slovenskem delu Štajerske so se Judi začeli za stalno naseljevati šele po letu 1867 in so bili leta 1893 priključeni judovski verski občini v Gradcu. Po nastanku Jugoslavije so se nekdanji kranjski Judi priključili judovski verski občini v Zagrebu, nekdanji štajerski Judi pa judovski verski občini v Varaždinu. Avtor članka nato natančno analizira priključitev teh Judov k judovski verski občini v Murski Soboti leta 1929 in odpore, ki so se pri tem porajali.

Ključne besede: Slovenija, habsburška monarhija, Jugoslavija, Judi, verske občine, zakonodaja, emancipacija

ABSTRACT

TERRITORIAL SCOPE OF JEWISH RELIGIOUS COMMUNITY IN THE TERRITORY OF TODAY'S SLOVENIA BEFORE WORLD WAR II

The formation and territorial scope of Jewish religious communities in the territory of today's Slovenia was, before World War II, inseparable from the settlement structure of the Jewish population in this area. Thus the first Jewish communities formed in the context of Hungary in the Prekmurje region (Lendava, Murska Sobota and, temporarily, Beltinci), where Jews had been settling in more significant numbers ever since the end of the 18th century. In the Carniola and Lower Styria community, Jews only started settling permanently after 1867, and in 1893 they were included in the Jewish in Graz. After Yugoslavia has been formed, the former Kranjska region Jews joined the Jewish in Zagreb, while the former Štajerska region Jews joined the Jewish in Varaždin. The author of this article carries out a very precise analysis of how these Jews were annexed to the Jewish in Murska Sobota in 1929 and of the resistance that this annexation caused.

Key words: Slovenia, Habsburg Monarchy, Yugoslavia, Jews, religious congregations, legislation, emancipation

* Dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1, e-mail: pancur.andrej@inz.si

** Projekt št. V5-0259 je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. / The authors acknowledge the financial support from the state budget by the Slovenian Research Agency (Project No. V5-0259).

Za časa Marije Terezije in Jožefa II. je bilo s kodifikacijo judovskega prava v avstrijskih deželah urejeno področje avtonomije judovskih občin. V judovski občini je moralo biti najmanj 13 Judov moškega spola, ki so bili starejši od 13 let. V naslednjih desetletjih so se judovske verske občine vzpostavile le v Galiciji, na Moravskem, na Češkem, v Trstu, Vorarlbergu in naposled še na Dunaju.¹ Toda po organizacijski plati judovske občine niso imele nobene enotne oblike. Statuti mnogih občin celo niso bili odobreni s strani državnih oblasti. Čeprav je temeljni državljanski zakon z dne 21. decembra 1867 judovskim verskim družbam v avstrijski polovici habsburške monarhije zagotavljal avtonomijo, je bilo razmere v judovskih verskih občinah vseeno treba še zakonsko urediti. Pri tem je država v avstrijski polovici habsburške monarhije hotela vse Jude na območju posamezne verske občine priključiti samo tej občini ne glede na občutne razlike med ortodoksnimi in reformističnimi Judi ter med Aškenazi in Sefardi.²

Po dveh letih burnih razprav v avstrijskem državnem zboru³ je bil 21. marca 1890 naposled sankcioniran zakon o ureditvi zunanjih pravnih razmerij judovskih vernikov v avstrijski polovici habsburške monarhije. Ta razmerja so urejale judovske verske občine, katerih naloga je bila, da primerno skrbijo za verske potrebe svojih članov in da v ta namen vzdržujejo in razvijajo potrebne ustanove. Vsaka judovska verska občina je zajemala krajevno zamejeno področje, na katerem ni smela obstajati nobena druga judovska verska občina. Vsak Jud je bil član tiste judovske verske občine, na območju katere je imel stalno prebivališče. Judovsko versko občino so lahko ustanovili le tam, kjer so imeli na razpolago dovolj denarnih sredstev, potrebnih bogoslužnih ustanov in zavodov in kjer so lahko vzdrževali potrebno versko osebje in zagotavljali reden verski pouk.⁴

Ko je bil tako leta 1890 za območje avstrijske polovice habsburške monarhije sprejet zakon o judovskih verskih občinah, je na območju sedanje Slovenije živelo razmeroma malo Judov. Po izgonu Judov iz Štajerske in Koroške leta 1497 ter iz Kranjske leta 1515⁵ se namreč Judi v teh deželah vse do leta 1867 tako rekoč niso več smeli stalno naseljevati.⁶ Judi so se občasno sicer naseljevali tudi v teh krajih, vendar si pri tem niso uspeli pridobiti stalnega prebivališča in so se po navadi tudi zadrževali le krajši čas. Šele s sprejetjem državnega temeljnega zakona o splošnih

¹ Wolf Dieter Bihl: Die Juden. V: Die Habsburgermonarchie 1848-1918: knjiga III/2: Die Völker des Reiches. Wien 1980, (dalje Bihl, Die Juden) str. 896-897. Judovska verska občina v Gradcu je bila ustanovljena šele leta 1869.

² Albert Lichtblau: Integration, Vernichtungsversuch und Neubeginn - Österreichisch-jüdische Geschichte 1848 bis zur Gegenwart. V: Geschichte der Juden in Österreich. Wien 2006, str. 457-458.

³ Kolmer, Gustav: Parlament und Verfassung in Österreich: 4. del : 1885-1891. Graz 1978, str. 165.

⁴ Reichsgesetzblatt für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder (RGI), 15. april 1890, št. 18, str. 109-113, Gesetz vom 21. März 1890, betreffend die Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft, št. 57.

⁵ Eveline Brugger: Von der Ansiedlung bis zur Vertreibung - Juden in Österreich im Mittelalter. V: Geschichte der Juden in Österreich, str. 224-227; Elisabeth Schögggl - Ernst: Die Vertreibung der Juden aus Steiermark, Kärnten und Krain am Ende des Mittelalters : Quellen und Geschichte. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 2000, št. 1, str. 299-314; Wilhelm Wadl: Zur Geschichte der Juden in Kärnten im Mittelalter. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 2000, št. 1, str. 103-105; Vlado Valenčič: Židje v preteklosti Ljubljane. Ljubljana 1992, str. 24-28.

⁶ Edina izjema je bilo kratkotrajno obdobje francoskih Ilirskih provinc (1809-1814), ko se je v Ljubljani naselilo nekaj Judov, od katerih so se tisti, ki so ostali, v naslednjih desetletjih pokristjanili. Po vrnitvi Ilirskih provinc v habsburško monarhijo je bila znova vzpostavljena prepoved stalnega naseljevanja judovskega prebivalstva. Glej: Valenčič, Židje v preteklosti Ljubljane, str. 43-50.

pravicah državljanov z dne 21. decembra 1867, ko je bila med drugim dosežena popolna emancipacija judovskega prebivalstva, se je to lahko polnopravno naseljevalo tudi na Štajerskem, Kranjskem in Koroškem.⁷ Leta 1890 je tako na Spodnjem Štajerskem prebivalo 192 Judov, na Kranjskem samo 89 Judov, na sedanjem slovenskem Koroškem pa judovskega prebivalstva tako rekoč sploh ni bilo. Glavnina judovskega prebivalstva v teh deželah je živela zunaj območja sedanje Slovenije, zlasti v Gradcu, kjer je npr. leta 1890 živelo 1255 Judov, leta 1910 pa celo 1971.⁸ Po vrhu vsega je bila večina judovskega prebivalstva v slovenskih delih teh dežel navzoča le začasno. Ker v kraju bivanja niso imeli domovinske pravice, tudi niso mogli postati člani judovske verske občine, kjer so prebivali.

Relativno šibka in neenakomerna poseljenost Štajerske, Koroške in Kranjske z judovskim prebivalstvom je po letu 1890 odločilno vplivala na določitev območij bodočih judovskih verskih občin. Ker je bilo v roku treh let treba urediti ozemeljski obseg judovskih verskih občin, je ministrstvo za uk in bogočastje 18. marca 1893 izdalo uredbe za Štajersko, Kranjsko in Koroško, po katerih so s 1. julijem 1893 vsi Judi v teh deželah postali člani judovske verske občine v Gradcu.⁹

Med kranjskimi in koroškimi Judi ta odločitev ni bila sprejeta z odobravanjem. Kranjski Judi so bili namreč pred tem glede vodenja matičnih knjig, sklepanja zakonskih zvez in drugih zakonskih zadev vezani na judovsko versko občino v Trstu. Zato je takratnih dvanajst stalno naseljenih ljubljanskih Judov še naprej hotelo ostati v sklopu tržaške judovske občine. Toda temu so odločno nasprotovali prav tržaški Judi. Zato so se najprej hoteli povezati s koroškimi Judi in skupaj z njimi ustanoviti versko občino. Ti so že leta 1887 v Celovcu ustanovili judovsko versko društvo, ki pa je bilo relativno slabo obiskano. Ker se je kmalu izkazalo, da združitev kranjskih in koroških Judov ne bi omogočila vzpostavitve normalno delujoče verske organizacije, so kranjski Judi pristali na pridružitve h graški judovski verski občini, pod katero so spadali vsi štajerski Judi. Nazadnje so morali popustiti tudi koroški Judi.¹⁰

Avstrijski zakon o judovskih verskih občinah iz leta 1890 je predvideval tudi plačevanje verskega davka, iz katerega so judovske verske občine financirale svoje delovanje. Zakon ni določal višine verskega davka. Višino davka so si določale verske občine, pri čemer so v statutarjih določilih zamejile najvišjo in najnižjo mejo višine davka. V graški verski občini je tako najnižji prispevek najprej znašal 12 goldinarjev in najvišji 200 goldinarjev. Ob menjavi valute iz goldinarjev v krone so leta 1900 najnižje prispevke zmanjšali na 12 kron oziroma 6 nekdanjih goldinarjev, najvišje pa so zvišali na celo 600 kron oziroma 300 nekdanjih goldi-

⁷ RGBl, 1867, št. LXI, str. 394-396, Staatsgrundgesetz vom 21. December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, št. 142.

⁸ Marko Zajc: Judovsko prebivalstvo z območja današnje Slovenije v avstrijski polovici habsburške monarhije. V: Premoženski in civilno-pravni položaj slovenskih Judov v 20. stoletju : neobjavljen elaborat. Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2008 (dalje Zajc, Judovsko prebivalstvo).

⁹ Landesgesetz- und Verordnungsblatt für das Herzogthum Steiermark, 15. april 1893, št. 6, str. 15, Verordnung des Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 18. März 1893, Zahl 19.361 ex 1892, betreffend die Feststellung und Abgrenzung des Sprengels der israelitischen Cultusgemeinde in Graz und die Zuweisung der in den Herzogthümern Steiermark, Kärnten und Krain wohnenden Israeliten zu dieser Cultusgemeinde, št. 8.

¹⁰ Valenčič, Židje v preteklosti Ljubljane, str. 62-64. Koroški Judi so nato leta 1895 razpustili judovsko versko društvo, svojo lastno versko občino pa so dobili šele leta 1923. Glej August Walzl: Die Juden in Kärnten und das Dritte Reich. Klagenfurt 1987, str. 1-70; Wilhelm Wadl: Spuren jüdischen Lebens in Kärnten vom Mittelalter bis zur Gegenwart : Ausstellungskatalog. Klagenfurt 2003, str. 7.

narjev. To niso bili majhni denarni zneski. Ljubljanski Judi so npr. konec 19. stoletja plačevali med 27 in 60 goldinarjev verskega davka. Zato ne preseneča, da Judi zunaj občinskega središča v Gradcu niso bili ravno navdušeni nad plačevanjem verskega davka, saj tako rekoč niso imeli nobenih večjih koristi od ustanov, ki so jih sofinancirali (npr. sinagoga in verska šola v Gradcu).¹¹

Judi na Primorskem so bili člani močnih judovskih skupnosti v Gorici in predvsem v Trstu. Za razliko od Štajerske, Koroške in Kranjske Judi niso bili nikoli pregnani iz Trsta, Istre ter Goriške in Gradišanske, temveč so tu živeli skoncentrirano v večjih mestnih središčih. V Trstu je tako leta 1890 živelo 4708 Judov in leta 1910 celo že 5498, v Gorici pa je tega leta živelo 252 Judov. Pri tem je na ozemlju sedanje Slovenije živelo le malo Judov. Leta 1910 je tako v sodnem okraju Koper živelo 10 Judov, v Kanalu 2 Juda, v okraju Gorica okolica pa 10 Judov.¹² Judi z Goriške so pri tem spadali pod judovsko versko občino v Gorici, istrski Judi pa pod judovsko versko občino v Trstu.

Tudi na Ogrskem so si že dolgo časa, vse od leta 1792, prizadevali reformirati organiziranost judovskih verskih občin. V tem pogledu je bil na Ogrskem zelo pomemben spor med ortodoksnim in reformističnim judovstvom. Leta 1871 so večinski reformisti ustanovili svojo centralistično usmerjeno organizacijo judovskih občin, manjšinski ortodoksni Judi pa so ustanovili svojo centralno organizacijo. Majhen del Judov je organiziral svoje verske občine. Leta 1900 je bilo na Ogrskem 560 matičnih judovskih občin in 1718 podružničnih občin, na Hrvaškem pa je bilo npr. leta 1913 25 judovskih občin.¹³

V tem času so v Prekmurju nastale tri judovske verske občine, skozi katere se je prav tako izražala naselivitvena struktura prekmurskih Judov. Posamezni Judi so se v Prekmurju naseljevali že v 18. stoletju, bolj množično pa šele po sprejetju tolerančnega patenta Jožefa II. z dne 31. marca 1783 in dekreta Leopolda II. za Jude na Ogrskem. Podobno kot v avstrijski polovici habsburške monarhije so prišli Judi na Ogrskem in s tem v Prekmurju do dolgo želene emancipacije šele leta 1867, z nastankom dualistične Avstro-Ogrske. Z zakonskim členom XVII iz leta 1867 so bili judovski prebivalci Ogrske glede vseh državljskih in političnih pravic razglašeni za enakopravne krščanskim prebivalcem. Leta 1868 so bili nato dovoljeni verski prestopi, šele leta 1895 pa je bila zakonsko uveljavljena enakopravnost in reciprociteta vseh veroizpovedi, s čimer je bila uveljavljena splošna verska svoboda. Za razliko od avstrijske polovice monarhije je šla Ogrska še veliko dlje in je uvedla obvezno civilno poroko.¹⁴ Od leta 1778, ko je bilo v Prekmurju samo 14 Judov, se je število judovskega prebivalstva tako v dobrem stoletju do leta 1889 dvignilo na 1107. Tega leta je bilo v Prekmurju zabeleženo največ judovskega prebivalstva v celotni njegovi zgodovini, nato pa je njegovo število začelo upadati. Leta 1910 jih je bilo tako še 1000. Najbolj močno je bilo judovsko prebivalstvo navzoče v obeh prekmurskih mestnih središčih, v Lendavi in Murski Soboti. V vsakem od teh dveh mestnih središč je živela približno tretjina prekmurskega

¹¹ Prim. Valenčič, Židje v preteklosti Ljubljane, str. 64.

¹² Zajc, Judovsko prebivalstvo.

¹³ Bihl, Die Juden, str. 901-902.

¹⁴ Rolf Fischer: *Entwicklungsstufen des Antisemitismus in Ungarn 1867-1939: Die Zerstörung der magyarisch-jüdischen Symbiose*. München 1988, str. 28-32; Friedrich Gottas: *Ungarn im Zeit des Hochliberalismus: Studien zur Tisza-Ära (1875-1890)*. Wien 1976, str. 162-164; Bihl, Die Juden, str. 895-896.

judovskega prebivalstva. Za razliko od ostalega slovenskega ozemlja so bili Judi v Prekmurju močno navzoči tudi v vaseh. Do konca 19. stoletja so bili tako Beltinci eno od najpomembnejših središč judovstva na ozemlju sedanje Slovenije, kjer je na višku poselitve leta 1889 živelo celo 152 Judov.¹⁵

Prva judovska občina v Prekmurju je tako nastala v Lendavi, kjer so se Judi najprej začeli bolj množično naseljevati. Prvi verski prostori so bili urejeni v zasebni hiši že v drugi polovici 18. stoletja. Judovska verska skupnost je nastala leta 1837. Versko življenje se je najprej odvijalo v najeti hiši; leta 1847 so hišo odkupili in jo preuredili v sinagogo. 1850 so začeli voditi matično knjigo, ki pa je bila v času holokavsta leta 1944 (žal) uničena. Ker je verska skupnost v naslednji desetletjih vedno bolj naraščala, so leta 1866 na mestu stare sinagoge začeli graditi novo (80 sedežev za moške in 60 za ženske). Leta 1908 so sinagogo povečali in prenovili. Tega leta so obnovili tudi poslopje šolske stavbe, ki je bila zgrajena že leta 1845. V njej so uredili stanovanje za rabina in dve učilnici. Judovska verska občina je namreč vzdrževala zasebno šolo vse do njene ukinitve leta 1921, ko so judovski šolarji morali začeti obiskovati državne šole. Lendavska judovska občina je vzdrževala lastno pokopališče v Dolgi vasi, kjer so svoje mrtve pokopavali vse od leta 1850. Lendavski Judi so bili tudi člani verskega dobrodelnega društva Hevre kadiš.¹⁶

Druga pomembna judovska verska občina v Prekmurju je nastala v Murski Soboti. Tudi tu so imeli Judi molilnico najprej v zasebni hiši. Prvič je bila omenjena leta 1860. Na mestu stare razpadajoče molilnice na Lendavski ulici so 31. avgusta 1908 svečano blagoslovili novo, veliko večjo sinagogo. Od 19. stoletja je judovska občina tudi v Murski Soboti vzdrževala pokopališče, prav tako pa so imeli organizirano tudi judovsko šolo.¹⁷

Tretja judovska verska občina je nekaj časa obstajala v Beltincih. Okoli leta 1860 so Judi v Beltincih ločili od judovske verske občine v Lendavi in ustanovili svojo lastno versko občino. Takrat so tudi sezidali sinagogo. Toda po letu 1890 je število Judov v Beltincih vedno bolj upadalo, dokler ni po prvi svetovni vojni padlo le na nekaj oseb. Preostali Judi so zopet postali člani judovske verske občine v Lendavi. Zaradi premajhnega števila vernikov in pomanjkanja denarnih sredstev je sinagoga vedno bolj propadala. Občina Beltinci je tako 21. marca 1938 opozorila okrajno načelstvo v Lendavi, da je "sinagoga v stanju razpadanja", zaradi česar naj okrajno načelstvo na primeren način opozori judovsko versko občino v Lendavi, da mora "odstraniti razpadajočo sinagogo iz varnostnih in urbanističnih razlogov".¹⁸ Kmalu nato so sinagogo podrli.¹⁹

¹⁵ Kuzmič, Franc: Podjetnost prekmurskih Židov. V: Znamenje, 1989, št. 2, str. 172, 178; Andrej Pančur: Judi v Prekmurju. V: Premoženski in civilno-pravni položaj slovenskih Judov v 20. stoletju.

¹⁶ Marija Gašpar, Beata Lazar: Židje v Lendavi. Lendava 1997, str. 36-68.

¹⁷ Darja Keréc: Judi v Murski Soboti v letih 1934-1954. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 2000, št. 4, (dalje Keréc, Judi v Murski Soboti) str. 592-593; Franc Kuzmič: Naselitev židov v Prekmurju in njihov razvoj do konca prve svetovne vojne. V: Evangeličanski koledar, 1993, str. 120-123; Darja Keréc: Sóbota na prelomu 19. in 20. stoletja. V: Borec, 2004, str. 114-116.

¹⁸ Arhiv Republike Slovenije (ARS), fond Kraljeva banska uprava Dravske banovine, Upravni oddelek (AS 68), f. 7-9/1938, št. 10579.

¹⁹ Bojan Zadavec: Beltinci. V: Judi in antisemitizem v Sloveniji. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana [online], <http://www.inv.si/psja/spomin/beltinci.htm>, (30. 1. 2007, 13:22).

* * *

Po razpadu habsburške monarhije so bili štajerski in kranjski Judi, ki so po novem živeli na območju jugoslovanske države, z državno mejo ločeni od svojega verskega središča v Gradcu. Zato so se nekateri ljubljanski Judi že od začetka leta 1919 zavzemali za priključitev k najbližji veliki judovski verski občini v novi državi, in sicer k zagrebški. S tem je soglašala tako narodna vlada kot vsi ljubljanski Judi, ki so se odzvali na anketo ljubljanskega mestnega magistrata. V začetku leta 1921 so bili tako ljubljanski Judi priključeni k judovski verski občini v Zagrebu. Za poverjenika ljubljanske naselbine je bil izbran trgovec Adolf Lorant. Pri njem so morali ljubljanski Judi prijaviti rojstva, poroke in smrti, zagrebška verska občina pa je skrbela za verske funkcije in verski pouk otrok.²⁰ Po pričevanju ljubljanskega trgovca Karla Bolaffioja s konca leta 1927 pa razmere nikakor niso bile idealne: "Dokler smo spadali pod Gradec (pred vojno), smo imeli za otroke verski pouk, danes nimamo tega. Verski pouk za otroke je potreben in bi bilo tozadevno treba nekaj ukreniti."²¹ Za razliko od ljubljanskih Judov so se štajerski Judi priključili judovski verski občini v Varaždinu. Leta 1928 je bilo v tej občini včlanjeno 38 Judov s Štajerske, h katerim je treba prišteti še njihove žene in mladoletne otroke.²² Glede na popis prebivalstva iz leta 1921 je bilo takrat na slovenskem Štajerskem vsega skupaj 207 judovskih vernikov, od tega največ v Mariboru (64), Ptujju (28) in Celju (26). Nasprotno so na nekdanjem Kranjskem takrat živeli 104 judovski verniki, od tega velika večina (96) v Ljubljani.²³

Na ozemlju mariborske oblasti so v tem času že obstajale tri judovske verske občine s sedeži v Murski Soboti, Lendavi in Čakovcu. Na ozemlju sedanje Republike Slovenije sta bili torej verski občini v Murski Soboti in Lendavi, katerih ozemeljski obseg se je ujemal z soboškim in lendavskim okrajem. Prva je imela 320 in druga 322 vernikov,²⁴ kar se je približno ujemalo s številom judovskega prebivalstva po popisu iz leta 1921 (skupaj v Prekmurju 624).²⁵ Število judovskega prebivalstva v Prekmurju se je predvsem iz gospodarskih razlogov manjšalo že od konca 19. stoletja, iz političnih razlogov pa se je po prvi svetovni vojni še dodatno občutno zmanjšalo.²⁶ Judovsko prebivalstvo v Prekmurju je imelo za razliko od ostalega judovskega prebivalstva z ozemlja sedanje Slovenije, med katerimi je bilo veliko začasnih prebivalcev, v veliki večini urejeno stalno bivališče.

Čeprav naj materialni položaj judovske občine v Murski Soboti pred letom 1928 ne bi bil "baš najboljši",²⁷ stanje v Murski Soboti v primerjavi z Lendavo vseeno ni bilo slabo: "Ne le velikost, oblika in pa estetična zunanost in notranjost sinagoge v Murski soboti se ne da skoro niti primerjati z ono v Dolnji Lendavi.

²⁰ Valenčič, Židje v preteklosti Ljubljane, str. 66.

²¹ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 730, Izraeliti mariborske in ljubljanske oblasti, inkorporacija v izraelsko cerkveno občino Murska Sobota, 10. 12. 1927.

²² ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 310/15, Priklonitev izraelotov v Sloveniji verski občini v Murski Soboti, 13. 6. 1928.

²³ Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januarja 1921 god. Sarajevo 1932, str. 292-345

²⁴ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 7815/36, Štetje pripadnikov poedinih veroizpovedi 1930; št. 310/15, Priklonitev izraelotov v Sloveniji verski občini v Murski Soboti, 13. 6. 1928.

²⁵ Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januarja 1921, str. 292-345.

²⁶ Andrej Pančur: Judovsko prebivalstvo v jugoslovanski državi. V: Premoženski in civilno-pravni položaj slovenskih Judov v 20. stoletju.

²⁷ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 310/15, Priklonitev izraelotov v Sloveniji verski občini v Murski Soboti, 13. 6. 1928.

Tudi, kar se tiče župnišča, je ono v Murski soboti veliko udobnejše in prostranejše, kot v Dolnji Lendavi, kjer stanuje rabin v sorazmerno slabem poslopju bivše izr. verske šole, dočim stanuje kantor v eni zasebni hiši. V Dolnji Lendavi tudi manjka nadkantor, katero mesto je v Murski Soboti zasedeno. Istotako se vršijo obrezovanja po funkcionarjih v Murski soboti za celo Prekmurje."²⁸

Toda s pravnega stališča pristop štajerskih in kranjskih Judov k judovskima verskima občinama v Zagrebu in Varaždinu ni bil izveden v skladu s takrat še vedno veljavnim avstrijskim zakonom z dne 21. marca 1890. Glede na sedmi paragraf tega zakona bi morala država odobriti vsako spremembo ozemeljska obsega judovskih verskih občin.²⁹ Judi iz nekdanje Kranjske in Štajerske, ki jih je državna meja ločila od njihovega prejšnjega verskega središča v Gradcu, so se tako sicer pravilno odločili, da ne morejo več pripadati judovski verski občini zunaj konkretnega državnega ozemlja, vendar bi njihovo priključitev judovskima verskima občinama v Varaždinu in Zagrebu morala pred tem odobriti pristojna državna oblast. Slednja je tako novo ureditev samo dopuščala, zakonsko pa je vsa stvar še vedno čakala na primerno ureditev.³⁰ Predstavniki judovske občine v Murski Soboti so kmalu zaznali priložnost in 27. avgusta 1927 zaprosili velikega župana mariborske oblasti, naj se zavzame za priključitev judovskih vernikov iz mariborske in ljubljanske oblasti k njihovi verski občini.³¹

Toda tej nameri so se ljubljanski in štajerski Judi odločno uprli. V prvi polovici leta 1928 so tako ljubljanski Judi kot ljubljanski mestni magistrat in veliki župan ljubljanske oblasti nasprotovali pobudi judovske verske občine iz Murske Sobote.³² Hkrati so se ljubljanski Judi na svojem sestanku 13. maja 1928 nenadoma odločili, da je treba urediti neurejene razmere glede rednega verskega pouka njihovih otrok, kar bi bilo po njihovem mnenju veliko laže in predvsem ceneje storiti v okviru zagrebške judovske verske občine kot pa v okviru soboške.³³ Soboški pobudi so nasprotovali tudi štajerski Judi in judovska verska občina v Varaždinu, judovski verski občini v Lendavi³⁴ in Čakovcu, ki sta prav tako ležali na ozemlju mariborske oblasti, pa sta se zavzemali, da te Judi preprosto priključijo njima. Pristojni uradnik mariborske oblasti Malešič je ob tem poročal verskemu ministrstvu v Beograd: "Očividno je, da igra pri vsej stvari materialno vprašanje največjo vlogo. Izraelitska [judovska, op. A. P.] verska občina v Murski Soboti bi si rada povečala svoje dohodke z včlanjenjem vseh izraelitov iz Slovenije. Interesenti sami se pa temu protivijo, ker jim članstvo pri verskih občinah v Varaždinu odnosno Zagrebu nalaga manjša bremena in tudi prometnih zvez bolj gravitirajo v Varaždin

²⁸ ARS, AS 68, f. 29-1/1924-1934, št. 7002/1930, št. 3902, Sreski poglavar v Dolnji Lendavi velikemu županu mariborske oblasti, 13. 6. 1928.

²⁹ RGBl, 15. april 1890, št. 18, str. 110, Gesetz vom 21. März 1890, betreffend die Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft, št. 57.

³⁰ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 310/15, Priklopitev izraelitov v Sloveniji verski občini v Murski Soboti, 13. 6. 1928.

³¹ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 475/1, Izraeliti mariborske in ljubljanske oblasti, inkorporiranje v izraelsko versko občino Murska Sobota, 29. 8. 1927.

³² ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 4980, Priklopitev izraelitvo v Sloveniji verski občini v Murski Soboti, 16. 2. 1928.

³³ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 9297, Evidenca šoloobveznih otrok izraelitske vere, 22. 5. 1928.

³⁴ ARS, AS 68, f. 29-1/1924-1934, št. 7002/1930, št. 3902, Sreski poglavar v Dolnji Lendavi velikemu županu mariborske oblasti, 13. 6. 1928.

in Zagreb ko v Mursko soboto, ki leži na periferiji mariborske oblasti."³⁵ V tem času materialni položaj judovskih vernikov v Murski Soboti resnično ni bil zadovoljiv. Prav zaradi previsokih verskih davkov naj bi se soboški Judi potegovali za pritegnitev ostalih Judov s slovenskega ozemlja k njihovi verski občini. S tem bi si olajšali svoje davčno breme.³⁶

Želja ljubljanskih Judov, da naj soboška občina odstopi "od nadaljnjih poizkusov prisiljene priklopitve",³⁷ se ni uresničila. Minister za vere je 28. avgusta 1928 izdal uredbo, po kateri lahko od 1. januarja 1929 na ozemlju ljubljanske in mariborske oblasti, z izjemo okrajev Čakovec, Dolnja Lendava in Prelog, obstaja samo ena judovska verska občina, in sicer s sedežem v Murski Soboti. Vsi Judi, ki so živeli na slovenskem Štajerskem, Koroškem in Kranjskem ter v okraju Murska Sobota, so tako postali pripadniki judovske verske občine v Murski Soboti.³⁸

7. novembra 1928 je judovska verska občina iz Murske Sobote prosila velikega župana mariborske oblasti, da naj naroči sreskim poglavarjem mariborske oblasti, naj popišejo Jude na svojem območju. Te podatke so namreč soboški Judi nujno potrebovali, če so hoteli januarja 1929 sklicati občni zbor judovske občine, na katerem bi konstituirali novo judovsko versko občino Murska Sobota v njenem razširjenem sestavu. Veliki župan je 20. novembra 1928 z okrožnico naročil sreskim poglavarjem in mestnim magistratom, naj želene podatke pošljejo neposredno sreskemu poglavarju v Mursko Soboto, ta pa naj jih posreduje judovski verski občini v Murski Soboti. Vendar judovska verska občina teh podatkov ni dobila tako hitro, kot bi si jih želela. Zato se je konec leta 1928 znova obrnila na velikega župana mariborske oblasti, naj jim priskoči na pomoč.³⁹

Medtem ko so se soboški Judi vneto pripravljali na ustanovitev nove judovske verske občine, pa njihovi nasprotniki še niso vrgli puške v koruzo. Kljub jasno izraženemu stališču ministrske uredbe z dne 28. avgusta 1928, da je kranjskih in štajerskih Judov premalo, da bi lahko tvorili samostojno versko občino,⁴⁰ so 14. januarja 1929 Judi s stalnim bivališčem v okrajih Ptuj, Ormož, Ljutomer, Maribor, Celje in Ljubljana naslovili na velikega župana mariborske oblasti v Mariboru prošnjo za ustanovitev samostojne judovske verske občine s sedežem v Mariboru. Že dva tedna kasneje so to svojo vlogo še dodatno dopolnili. V akcijskem odboru, ki je organiziral pobudo za ustanovitev samostojne judovske verske občine v Mariboru (za sreze Ptuj, Ormož, Ljutomer, Maribor, Celje in Ljubljano), so bili ugledni in premožni člani judovske skupnosti, ki so bili zainteresirani za takšno udeleževanje (Miroslav Ausch iz Maribora, Karol Preis iz Maribora, Jakob Mandil iz Maribora, Josip Kudiš iz Maribora, Marko Rosner iz Maribora, Ignac Sonnen-

³⁵ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 310/15, Priklopitev izraelotov v Sloveniji verski občini v Murski Soboti, 13. 6. 1928.

³⁶ Keréc, Judi v Murski Soboti, str. 597; Franc Kuzmič: Pregled cerkvene uprave v Prekmurju. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 1989, št. 2, str. 156-157.

³⁷ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 9297, Zapisnik, 13. maj 1928.

³⁸ Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, 25. oktober 1928, št. 100, str. 688, Razglas velikega župana mariborske oblasti 342; ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 310/16, Ministarstvo vera, 28. avgust 1928; št. 310/15, Priklopitev izraelitov v Sloveniji verski občini v Murski Soboti; št. 310/16, Izraeliti mariborske in ljubljanske oblasti, inkorporacija v izraelitsko versko občino v Murski soboti.

³⁹ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 5087/1930, Izraelitska verska občina, Murska Sobota, Veliki župan mariborske oblasti, 29. 12. 1928.

⁴⁰ Uradni list ljubljanske in mariborske oblasti, 25. oktober 1928, št. 100, str. 688, Razglas velikega župana mariborske oblasti 342; ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 310/16, Ministarstvo vera, V. br. 9700, 28. avgust 1928.

schein iz Ptuja, Leo Kudiš iz Celja, Adolf Lorant iz Ljubljane in Feliks Moskovič iz Ljubljane). Že iz prevladujočega položaja mariborskih Judov lahko razberemo, da so imeli prav ti največji interes za ustanovitev samostojne verske občine. Za svojega predsednika so izbrali bogatega "tovarnarja in veletrgovca" iz Maribora, Josipa Rosenberga. V akcijskem odboru je bila slabo zastopana predvsem močna judovska skupnost v Ljubljani, saj je bilo med podpisniki samo 9 ljubljanskih Judov. Nasprotno je bilo med njimi 15 Judov iz celjskega okraja in celo 29 iz mariborskega okraja.⁴¹

Štajerski in ljubljanski Judi so imeli tudi konkretne načrte o delovanju in financiranju bodoče judovske verske občine s sedežem v Mariboru. Nameravali so najeti prostore, v katerih bi izvajali bogoslužje. Ustanoviti so nameravali tudi pogrebno društvo Hevra Kadiš. Potreben denar bi dobili z enkratnim denarnih prispevkom vseh pobudnikov za ustanovitev samostojne občine. Poleg tega bi s pobiranjem verskih prispevkov krili različne stvarne izdatke in predvsem plačo za rabina. Rabin bi med drugim urejal matične knjige, zaradi česar bi bilo olajšano poslovanje z državnimi organi. Predvsem pa bi rabin vodil verske obrede. Štajerski Judi so se namreč pritoževali, da sta Varaždin in Murska Sobota preprosto predaleč. Ob sobotah in nedeljah so se verski obredi po navadi začeli ob osmi uri zjutraj. Ker pa je bilo vernim Judom ob sobotah in praznikih prepovedano potovati (z vlakom ali avtomobilom), so morali tja odpotovati že dan prej, domov pa so se lahko odpravili šele naslednji dan. Ker so bili ti Judi večinoma trgovci in uslužbenci, si niso mogli privoščiti tako velike izgube delovnega časa, zaradi česar se verskih obredov po navadi sploh niso udeležili. Podobno pomanjkljiv je bil tudi verski pouk njihovih otrok, ki je potekal le enkrat mesečno. Zato so štajerski Judi predvidevali, da bi njihov bodoči rabin tedensko poučeval verski pouk v vseh srednjih in ljudskih šolah v Mariboru, na Ptuju, v Celju in Ljubljani, kjer so se šolali judovski učenci.⁴²

Veliki župan mariborske oblasti je 7. februarja 1929 obvestil o nameri štajerskih in ljubljanskih Judov tudi velikega župana ljubljanske oblasti, predvsem pa je za mnenje povprašal judovske verske občine v Murski Soboti, Lendavi in Čakovcu. Nova judovska verska občina s središčem v Mariboru bi namreč zajemala ozemlje obeh slovenskih oblasti (mariborske in ljubljanske), razen okrajev Murska Sobota, Dolnja Lendava, Čakovec in Prelog. Veliki župan mariborske oblasti je ob tem odločno podprl ta predlog.⁴³ Nobenih pomislekov proti ustanovitvi judovske verske občine s središčem v Mariboru ni imel tudi veliki župan ljubljanske oblasti.⁴⁴ Ker nova judovska občina ne bi pomenila nobene konkurence judovski občini v Čakovcu, tudi tamkajšnji Judi niso nasprotovali njeni ustanovitvi.⁴⁵ Lendavski Judi

⁴¹ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 75, Velikemu županu mariborske oblasti v Mariboru, 14. 1. 1929, 30. 1. 1929; št. 75/4, Ustanovitev samostojne izraelske verske občine v Mariboru, 2. 3. 1929.

⁴² ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 75, Velikemu županu mariborske oblasti v Mariboru, 14. 1. 1929, 30. 1. 1929.

⁴³ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 75/2, Ustanovitev samostojne izraelske verske občine v Mariboru, 4. 3. 1929.

⁴⁴ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 2645, Veliki župan ljubljanske oblasti, 18. 2. 1929; Izraelska verska občina v Mariboru, ustanovitev, Ljubljana, 1. 3. 1929.

⁴⁵ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, Židovska bogoštovna općina Čakovec, 25. 2. 1929. 6. novembra 1928 je namreč judovska verska občina iz Čakovca celo (neuspešno) tožila versko ministrstvo, ker naj bi po njegovem mnenju o teritorialni ureditvi judovskih verskih občin lahko odločala le zveza judovskih verskih občin. Glej: ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 475, Židovska bogoštovna općina Čakovec, 6. 11. 1928.

so akcijo štajerskih in ljubljanskih Judov celo iskreno pozdravljali in so jih bili pri tem pripravljene duševno in materialno podpirati. Šli so celo tako daleč, da so dodali še dva nova argumenta za ustanovitev nove verske občine: "V verskopolitičnem oziru /.../ je naša država versko tolerantna in ne dela nobene razlike med svojimi državljani /.../. V zgodovinskem oziru pa govori za to ustanovitev dejstvo da je obstajala v Mariboru v preteklih stoletjih že židovska verska občina."⁴⁶

Ustanovitvi nove judovske verske občine so tako odločno nasprotovali samo Judi iz Murske Sobote, pod katerih okrilje so z novim letom pravkar prišli štajerski in ljubljanski Judi. Soboški Judi so tako odkrito dvomili, da bi bili štajerski in ljubljanski Judi zmožni finančno vzdrževati rabina, kantorja in druge uradnike, ustrezno opremiti najete prostore za verske obrede in zaradi splošnega pomanjkanja rabinov sploh najti primerno versko izobraženega in "patriotično mislečega rabina". Nasprotno so poudarili, da se bo rabin iz Murske Sobote enkrat tedensko vozil v Maribor in Ljubljano poučevat versko vzgojo, rabin ali občasno kantor pa bosta tam tudi izvajala verske obrede. Hkrati so soboški Judi očitali štajerskim in ljubljanskim Judom, da jih veliko nima jugoslovanskega državljanstva in zato ne morejo biti člani jugoslovanske judovske verske občine ter da je njihovo "separatistično gibanje" v nasprotju z veljavno zakonodajo.⁴⁷

Pristojno ministrstvo za vero ni ugodilo prošnji štajerskih in ljubljanskih Judov po samostojni občini, temveč je vztrajalo pri prvotnem načrtu. Vse do konca prve jugoslovanske države sta tako na območju Dravske banovine obstajali dve judovski občini, in sicer v Lendavi in Murski Soboti.⁴⁸

Že takoj po ustanovitvi nove judovske verske občine v Murski Soboti januarja 1929 je ta že sprejela proračun za leto 1929 in pri tem hitro začela trošiti večje količine denarja. Nova in večja občinska organizacija je imela namreč tudi večje potrebe in - kot smo že opisali - tudi smele načrte za razširitev svoje dejavnosti.⁴⁹ S precejšnjo razširitvijo občinskega ozemlja so v okvir občine prišli tudi številni novi davkoplačevalci. Leta 1929 je verski davek plačalo 79 Judov iz Murske Sobote in celo 44 iz drugih krajev (eden iz Središča, 17 iz Maribora, 2 iz Ljutomera, 4 iz Celja, in 20 iz Ljubljane).⁵⁰ Čeprav so torej soboški Judi številčno še vedno prevladovali, so se prejemki judovske občine izdatno povečali, zlasti še, ker so bili na priključeni Judi v povprečju bolj premožni od prekmurskih. Zato ni nič čudnega, če so bili Judi zunaj Murske Sobote zelo občutljivi na vprašanje financiranja občine. Že Karl Bolaffio je tako npr. konec leta 1927 opozarjal ljubljanske oblasti, da je pred priključitvijo ljubljanskih Judov k Murski Soboti treba najprej urediti "vprašanje prispevkov in pastorizacije za te prispevke."⁵¹

⁴⁶ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 75/6, Izr. crkvena opština Dolnja Lendava, 4. 3. 1929.

⁴⁷ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 46/1929, Izraelitska verska občina v Murski Soboti: Ustanovitev samostojne izraelitske verske občine v Mariboru, 24. 2. 1929.

⁴⁸ Splošni pregled Dravske Banovine: glavni statistični podatki, upravna, sodna in cerkvena razdelitev ter imenik krajev po stanju 1. julija 1939 z dvema zemljevidoma. Ljubljana 1939, str. 85; ARS, AS 68, f. 29-2/1939, št. 1349.

⁴⁹ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 46/1929, Izraelitska verska občina v Murski Soboti: Ustanovitev samostojne izraelitske verske občine v Mariboru, 24. 2. 1929.

⁵⁰ Borut Brumen: Na robu zgodovine in spomina: urbana kultura Murske Sobote med letoma 1919 in 1941. Murska Sobota 1995, str. 47, op. 85.

⁵¹ ARS, AS 68, f. 29-2/1924-31, št. 730, Izraeliti mariborske in ljubljanske oblasti, inkorporacija v izraelitsko cerkveno občino Murska Sobota, 10. 12. 1927.

Leta 1930 so judovske verske občine v Jugoslaviji končno dobile svojo krovno organizacijo. V avstrijski polovici habsburške monarhije namreč ni bila med judovskimi verskimi občinami vzpostavljena nobena hierarhija, zato tudi ni bilo nobene zvezne organizacije judovskih verskih občin.⁵² "Zakon o verski zajednici židov v Kraljevini Jugoslaviji" iz 24. decembra 1929⁵³ pa je predvideval ustanovitev zveze judovskih verskih občin, v katero bi bile z izjemo ortodoksne včlanjene vse jugoslovanske judovske verske občine. Tako nastala Zveza judovskih veroizpovednih občin je nato v tridesetih letih 20. stoletja igrala pomembno vlogo pri organizaciji življenja judovskih skupnosti v Jugoslaviji. Novi zakon ni urejal le delovanja zveze, temveč je ustvaril tudi enotno zakonodajo na področju delovanja posameznih judovskih verskih občin. Te so kot samoupravna telesa in pravne osebe samostojno upravljale svoje versko-upravne, kulturne in dobrodelne ustanove ter v skladu z zakoni in predpisi prosto razpolagale s svojim premoženjem. Vsak neortodoksen Jud⁵⁴ na ozemlju posamezne verske občine je moral biti član te verske občine. Potrebna materialna sredstva so verske občine lahko pridobivale iz dohodkov od lastnega premoženja, iz verskih taks in prispevkov, iz prispevkov in daril ter iz dohodkov zadužbin in fondov, iz morebitnih prispevkov občin in iz stalne državne podpore. Verski davek se ni pobiral le od članov občine, temveč so se prispevki in takse zaračunali tudi na tisto premoženje tujih Judov, ki se je nahajalo na ozemlju te občine.

* * *

Med drugo svetovno vojno sta bili judovski verski občini v Murski Soboti in Lendavi podobno kot večina jugoslovanskih judovskih verskih občin povsem uničeni. Od nekdanjih 121 jugoslovanskih judovskih verskih občin se jih celo 85 po vojni ni moglo obnoviti, saj od nekdanjih članov skoraj nihče ni preživel.⁵⁵ Podobno je bilo tudi z obema judovskima verskima občinama v Sloveniji. Po vojni se je ponovno konstituirala Zveza judovskih (veroizpovednih) občin Jugoslavije, v okviru katere je delovala tudi maloštevilna Judovska skupnost Slovenije. Ta je bila ustanovljena kmalu po drugi svetovni vojni in je združevala preživele Jude iz nekdanjih judovskih verskih občin v Murski Soboti in Lendavi. Najprej je imela svoj sedež v Murski Soboti, kasneje pa ga je zaradi spremenjenih naselitvenih razmer preselila v Ljubljano. V Murski Soboti in Mariboru sta nato delovali poverjeništvu. Judovska skupnost Slovenije je v okviru jugoslovanske zveze delovala do osamosvojitve Slovenije, po osamosvojitvi pa je postala samostojna krovna organizacija, v okviru katere delujeta Judovska občina Ljubljana in poverjenišтво v Murski Soboti.⁵⁶

⁵² Bihl, Die Juden, str. 897.

⁵³ Uradni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine, I, 14. februar 1930, št. 31, str. 385-389, Zakon o verski zajednici židov v kraljevini Jugoslaviji.

⁵⁴ Leta 1931 so bili v Dravski banovini samo trije ortodoksni Judi. Glej: Definitivni rezultati popisa stanovništva : od 31 marta 1931 godine : Knj. 2: Prisutno stanovništvo po veroispovesti = Résultats définitifs du recensement de la population: du 31 mars 1931: Livre 2: Population de fait par confessions. Beograd 1938, str. VI-XII.

⁵⁵ Vidosova Nedomački, Slavko Goldstein: Poslijeratna obnova. V: Židovi na tlu Jugoslavije. Zagreb 1988, str. 199.

⁵⁶ Nastja Strnad: Judovska skupnost Slovenije: seminarska naloga. Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, 2004.

Andrej Pančur

TERRITORIAL SCOPE OF JEWISH RELIGIOUS COMMUNITIES IN THE TERRITORY
OF TODAY'S SLOVENIA BEFORE WORLD WAR II

S u m m a r y

The formation and territorial scope of Jewish religious communities in the territory of today's Slovenia was, before World War II, inseparable from the settlement structure of the Jewish population in this area. Since Jews were able to settle in the Carniola, Styria and Carinthia permanently and with equal rights only after the basic state legislation on the general civil rights was passed in 1867, the Jewish population in these regions was scarce initially. Even fewer of them settled in the Slovenian parts of these regions due to the lack of important city centres. Therefore the Jews of the Carniola were at first linked with the prominent Jewish religious communities in Trieste, while the Styria Jews were oriented towards the increasingly strong Jewish centre forming in Graz.

With the legislation on the external legal relationships of Jews of 21 March 1890, the Jewish religious communities in the Austrian half of the Habsburg Monarchy were subject to a common legal regulation. Every Jewish religious congregation encompassed a territorially limited area, where no other Jewish religious communities could exist. Every Jew was a member of that Jewish religious communities in whose territory his or her place of residence was. Due to the relatively scarce and sporadic Jewish population in the Styria, Carinthia and Carniola, all Jews residing in these territories became members of the Jewish religious communities in Graz on 1 July 1893. The few Jews from the Gorizia-Gradisca belonged to the Jewish religious congregation in Gorica, and those from Istria belonged to Trieste.

In the Prekmurje region, Jews have been settling in greater numbers since the end of the 18th century, like elsewhere in Hungary. Thus in a bit over a century, Prekmurje had the strongest Jewish community in the territory of today's Slovenia, organised in the Jewish religious congregations in Murska Sobota, Lendava and temporarily, before World War I, also in Beltinci.

After the dissolution of the Habsburg Monarchy, the Jews of the Styria and Carniola, who now lived in the territory of the Yugoslav state, were separated from their religious centre in Graz with the state border. Thus the former Carniola Jews joined the Jewish religious communities in Zagreb in 1921, while the former Styria Jews joined the Jewish religious congregation in Varaždin. Since the state authorities have not legally and formally approved these changes of the territorial scope of the Jewish religious congregations, they attempted to regulate this again in 1928. In accordance with the wishes of the Jewish religious communities from Murska Sobota, the wealthy but not so numerous Jews from the territory of the former Carniola and Upper Styria regions were now annexed to Murska Sobota. The nearby Jewish religious communities from Lendava, Čakovec, Varaždin and Zagreb opposed resolutely this territorial expansion of the Murska Sobota religious communities, and it was also opposed by the Styria and Carniola Jews themselves - they strived for the establishment of an independent Jewish religious congregation, which would be registered in Maribor. This initiative failed, and therefore after 1929 the Slovenian Jews were members of only two Jewish religious communities - those registered in Murska Sobota and Lendava. Both of these Jewish religious communities were subsequently totally annihilated during World War II.